

Shiyali Ramamrita RANGANATHAN emlékére

ERIC DE GROLIER

E. GROLIER Mélanges Shiyali Ramamrita RANGANATHAN c. tanulmányát (Bulletin des Bibliothèques de France, 1973. no. 5. 203-209. p.) V. TÓTH Erzsébet tömörítésében közöljük.

Tulságosan közel van még hozzánk RANGANATHAN halála, hogysen pontosan felmérhetnénk, mit vesztett vele a dokumentáció világa, és tárgyilagosan értékelhetnénk hagyatékát. A ranganathani mű roppant méretű: 1961-ig terjedő bibliográfiája, melyet Das GUPTA állított össze, 405 oldalt tesz ki (1), s hatását felbecsülni még teljességgel lehetetlen. E rövid cikk így hát nem nyújthat mást, mint ennek az életműnek sajnos nagyon is sommás áttekintését.

"AZ INDAI KÖNYVTÁRTAN ATYJA"

"The father of library science in India" - Sir Maurice GWYER nevezte így RANGANATHANT. Munkássága e tekintetben leginkább Melvil DEWEY-éhoz hasonlítható. Ahogyan az amerikai könyvtárak hatalmas fejlődése DEWEY-től indult ki, India modern könyvtári hálózatának megteremtésében kétségkívül RANGANATHANÉ volt a döntő szerep. Szándékosan használjuk itt a "hálózat" szót. 1944-ben, amikor a könyvtári hálózat fogalma még korántsem terjedt el (JOECKEL és Mac COLVIN gondolatainak hatása az Egyesült Államokban illetve Angliában csak jónéhány évvel később vált érezhetővé, s Franciaországban sem volt még semmi visszhangja annak a munkának, amit magunk folytattunk ugyanebben az irányban 1938 óta), RANGANATHAN egy 36 oldalas, "Post-war reconstruction of libraries in India" című brosúrában már egy szervezett könyvtári rendszer részletes (és számszerűen is kidolgozott) tervét vázolja fel. Ez volt az első programja annak, amit ma "nemzeti dokumentációs politikának" neveznénk, s 1945-től 1961-ig egész sor hasonló tervezet született, a következő címmel: "Library development plan, with a draft library bill for..." (Könyvtárfejlesztési terv, törvénytervezettel a ...-i könyvtárak számára).

A Madras állam számára készített tervezet 1948-ban lépett életbe, s a benne megfogalmazott "könyvtári törvény" három más államnak (Andhra Pradesh, Mysore, Maharashtra) is mintául szolgált. 1950-ben a delhi egyetem - Sir Maurice GWYER, akkori alkancellár támogatásával - egy 462 oldalas vaskos kötetben ("Library development plan, thirty-year programme for India, with draft library bills for the Union and constituent States") tette közzé a hat évvel korábbi, 1944-es broszura gondolatának részletes kifejtését. 1964-ben a Library science különszámot szentelt ugyanennek a problémának; ekkor már RANGANATHAN-nal együtt működött az általa szervezett bangalore-i dokumentációs kutatócsoport, valamint ugyane város három más könyvtárosa is; saját hozzájárulása a kötethez a következő címet viseli: "Fifteen-year library development programme for plan periods 4 to 6".

RANGANATHAN könyvtárosi tevékenysége azonban nem merül ki tervek készítésében. Szembetűnő vonzalma az elmélet iránt (korábban, 1916-1928 közt matematikusként működött) igen fejlett gyakorlati érzéssel párosul. S minthogy minden gyakorlat elméleti alapokra épül, első könyvtártani munkáját úgy lehetne meghatározni, mint e tudomány racionális alapjainak kutatását; ez az 1931-ben megjelent "The Five laws of library science", melyet 1957-ben másodszer is kiadtak. 1935-ben jelenik meg egy kézikönyve a könyvtári adminisztrációról; 1941-ben egy másik a "tájékoztató szolgálatról" (reference service) és a bibliográfiáról; 1942-ben ismét egy az iskolák és "college"-ek könyvtárainak szervezési kérdéseiről. Ezt követi 1951-ben egy "Library manual". 1973-ban egy újabb (poszthumusz) könyve jelenik meg az iskolai könyvtárakról: "New education and the school library". RANGANATHAN elsősorban mégis a katalogizálás területén volt újító. 1934-ben jelenik meg "Classified catalogue code"-jének első kiadása, melyet később alaposan átdolgoz, mivel szükségét érzi, hogy tullepjen a katalogizálók pusztá "empirizmusán", s ahogyan más területeken is tette, megteremtse gyakorlatukhoz az elméleti alapot; ezt fejti ki "Theory of library catalogue" c. munkájában (1938), amelyet azután "Classified catalogue code"-jének négy újabb kiadása követ (az utolsó 1964-ben), továbbá egy "Dictionary catalogue code" (két kiadás, 1945-ben ill. 1952-ben) és egy "Library catalogue: fundamentals and procedure" c. kézikönyv (1950). S ezzel még nem is említettük azt az egész cikksorozatot, melyet részben RANGANATHAN maga, részben tanítványai szenteltek a katalogizálási technika egyes kérdéseinek (2).

AZ OSZTÁLYOZÓ

India határain túl azonban mégis a Colon classification (C.C.) tette híressé, sőt joggal mondhatjuk, világhíressé RANGANATHAN nevét. E tekintetben is leginkább DEWEY-hoz hasonlítható. Őrá hivatkozik egyébként RANGANATHAN maga is valamennyi "történeti" jellegű munkájában; az "osztályozás kora" szerinte 1876-ban kezdődött, és a továbbiakban három szakaszra tagolódik, a "Pre-Facet period"-ra, melyet O'LET és LA FONTAINE fellépéséig, a D.C. "megnemesítéséig" tart, a "Transition

to-Facet period"-ra - az egyetemes tizedes osztályozás szakaszára - s végül a "Facet period"-ra, mely 1933-tól 1975-ig tartana.

Bármilyen fenntartásaink legyenek is e kronológiával szemben, nem kétséges, hogy a "Colon classification" megjelenése 1933-ban, nyolc évi érlelődés után, fordulópontot jelent a dokumentációs osztályozás történetében. Négy évvel később, 1937-ben jelenik meg a "Prolegomena to library classification" első kiadása, amelyben RANGANATHAN, Berwick SAYERS és H. E. BLISS nyomán, megkísérli felállítani az osztályozás "törvényeit", melyekhez különböző "posztulátumokat" és "alapelveket" fűz; ezek a "Prolegomenák" még két kiadást érnek meg (az utolsó 1967-ből való). 1942-től 1950-ig RANGANATHAN kidolgozza elméletét az "alapvető kategóriákról", melyeket először a 4. kiadásban (1952-ben) alkalmaz a C. C. -re. Ez valójában egy "második változata" az osztályozásnak; a "harmadik változat" kidolgozását a szerzőnek már nem sikerül befejeznie: ez lenne a 7. kiadás, melynek 1971-ben kellett volna napvilágot látnia, de amely befejezetlenül maradt, s valószínűleg nem jelenik meg 1974 előtt. Azok a módosítások azonban, melyeket e harmadik változat foglal magában, nem is olyan lényegesek, mint amilyen az "alapvető kategóriák" bevezetése (3).

Időközben a C. C., melyet a nyugati osztályozási technika ihletett (angliai tartózkodása idején, 1924-25-ben RANGANATHAN Berwick SAYERS tanítványa volt), maga vált a dokumentációs osztályozás elméleti és gyakorlati megújulásának forrásává Európában (és kisebb mértékben az Egyesült Államokban is). 1948-ban a Nemzetközi Dokumentációs Szövetség (FID) egy tanulmányt kér RANGANATHANTól: "Classification and international documentation" (4), s valójában ezzel kezdődik nemzetközi hatása. Ugyanez évben utazik először nyugatra 1925 óta; gondolatai mélyen hatnak azokra, akik majd a "kazettás osztályozás" elterjesztői lesznek - a terminus is RANGANATHANTól származik -, s nagyrészt az őt hallgató könyvtárosok közül kerülnek ki azok, akik 1952-ben megalakítják a Classification research group-ot (B. I. PALMER, D. J. FOSKETT, D. W. LANGRIDGE, A. J. WELLS...). RANGANATHAN 1950-ben az Egyesült Államokba utazik, majd több ízben ismét Európába; mintegy "guruként" tisztelik mindenütt, még azok is, akik nem fogadják el valamennyi "posztulátumát". 1951-ben a FID úgy dönt, hogy ujjászervezi azt az "általános" osztályozási bizottságot, mely elvben már korábban is létezett, de valójában sohasem működött. E bizottság előadójának RANGANATHAN-t nevezik ki, aki ebben a minőségében az elkövetkező tizenkét év alatt egész sor jelentést publikál, melyekben az ugynevezett "mélységi osztályozásnak" (depth classification), vagyis a "mikro-dokumentumok" (folyóiratcikkek stb.) osztályozásának problémakörét tárja fel (5).

A DOKUMENTÁTOR

1948-ban RANGANATHAN az Indian standards institution kebelében egy évvel korábban létrehozott dokumentációs bizottság tagjaként egy nemzeti do-

kumentációs központ tervezetét teszi közzé. Két évvel később már elnöke annak a technikai bizottságnak, melynek feladata az INSDOC (Indian national scientific documentation centre) megszervezésének előkészítése. S 1972-ben egyik utolsó cikkét annak szenteli, hogy megvizsgálja, milyen funkciókat kell gyakorolnia annak a Nemzeti társadalomtudományi dokumentációs központnak, amelynek létrehozását már 1959 óta szorgalmazta (6). Véleménye szerint nincs és nem is lehet válaszfal "könyvtártan" és "dokumentáció" között, s mi több, az általános és szakkönyvtárak valamint a dokumentációs központok közti határok is eltűnőben vannak, 1962-től Bangalore-ban, a NEHRU miniszterelnök alapította DRTC (Documentation research and training centre) címzetes professzoraként fejlesztheti tovább gondolatait. 1963-tól a DRTC minden évben szemináriumot indít, amely színvonalát tekintve nemzetközi jelentőségűnek mondható (7).

A NEVELŐ

RANGANATHAN mindig szenvedélyesen szerette a tanítást vagy inkább a képzést. Legelső cikke 1916-ban egy "Bevezetés a jellemformálás tanulmányozásához". Működése kezdetén hét évig tanár Tamil Nadu államban, ahol született, majd a madras-i egyetemen tanít, amíg meg nem bizzák az egyetem könyvtárának újjászervezésével. 1929-től újra tanár, de ezuttal már nem matematikát, hanem könyvtártant tanít az általa alapított madras-i könyvtáros iskolában. 1956-ban felesége, SARADA és fia, R. YOGESWAR 100 000 rupiát adományoznak arra, hogy Madras egyetemén megalakulhasson India első könyvtártudományi tanszéke, amelyhez 1961-ben egy "Department of library science" kapcsolódik. Végül 1962-ben RANGANATHAN "National research professor in library science" lesz a bangalore-i DRTC-ben, s itt vezeti a szemináriumokat haláláig. Oktatási technikáját a következőképpen határozta meg: az összehasonlító módszer alkalmazása, "kevés előadás, minimális egyoldalu közlés, semmi jegyzet-diktálás, semmi sulykolás". A hallgató önképzéssel, az osztályban vagy csoportokban folytatott viták, "tutorial work" (irányított munka), dolgozatok készítése, hetenkénti beszámolók útján tanul, s úgy, hogy részt vesz az évi szemináriumon. A tanár egyfajta szokrateszi módszerrel készíti gondolkodásra a hallgatókat; tanítványokat képez, nem tanulókat.

Egy generáción s ugyanazon területen belül általában ritkán van több vezető, irányító egyéniség, egyszóval mester. Ilyen volt a háboru előtt, Nyugat-Európában Paul OTLET és Eugene MOREL, Közép- ill. Kelet-Európában pedig Walter HOFFMAN és Nyikolaj RUBAKIN. Kevéssel utóbb S. R. RANGANATHAN töltötte be ezt a szerepet, és nemcsak Indiában, hanem nemzetközi szinten is (8). Meggyőződéseinek heve, személyiségének varázsa ellenállhatatlanul hatott még azokra is, akik nem fogadták el minden gondolatát. Ebből a fáradhatatlan munkásból, ebből a kutatóból, aki mindig kész volt megkérdőjelezni elért eredményeit, valami olyan sugárzás áradt, amely senkit sem hagyhatott közömbösen. Ő maga eltűnt ugyan, de művének ihlető forrásából még nagyon sokáig merithetünk.

- (1) Arun Kanti Das GUPTA: Essay in personal bibliography: a bibliography of writings on and by Dr. S.R. RANGANATHAN. Asia publishing house, 1967. (Ranganathan Festschrift, vol. 2). Részletesen ismerteti ezt a munkát Bernard I. PALMER tanulmánya: "RANGANATHAN, the man and his works; view through a bibliograph", Library science, 6 (3), 1969 szept., 273-288.
- (2) 1964 és 1972 közt 17 ilyen cikk jelent meg a Library science-ben.
- (3) Ld. "Colon classification, edition 7", Library science, 6 (3), 1969 szept., 193-242, valamint "Colon classification for economics", uo., 9 (3), 1972 szept., 353-383.
- (4) Megjelent a Revue de la documentation-ban, 14 (4), 1947, 154-177., majd 1948-ban különnyomatként, mint az "Études de classification" I. füzete (FID kiadvány, n° 227).
- (5) Erre vonatkozó elméletét "Design of depth classification: methodology" c. cikkében fejti ki, mely a Library science nyitó cikke volt, 1 (1), 1964 márc., 1-42, - Ld. továbbá; RANGANATHAN: "Colon classification: notational system - towards a plan for its productive use", uo., 9 (1), 1972 márc., 1-37.
- (6) "National social science documentation centre; reflections and suggestions", Library science, 9 (2), 1972 jun., 145-187.
- (7) Tíz kötet jelent meg Papers and proceedings címmel.
- (8) RANGANATHAN nemzetközi hatását mi sem jelzi jobban, mint hogy a Ranganathan Festschrift 1965-ös 1. kötetében megjelent publikációk 11 különböző országból származnak (Library science today, ed. P.N. KAULA). 1972 decemberében a Library science különszámot szentelt RANGANATHAN-nak.

A finn tudományos könyvtárak

Két időszerű szempont: a gépesítés
és az északi országok könyvtári együttműködése

ESKO HÄKLI

1. A SZÁMÍTÁSTECHNIKA MAI TERVEI A FINN TUDOMÁNYOS KÖNYVTÁRAK VONATKOZÁSÁBAN

ÁLTALÁNOS MEGJEGYZÉSEK

Egyes könyvtárak már évek óta kísérleteznek saját, bár korlátozott számítástechnikai rendszereik kiépítésével. Többnyire a folyóiratok vagy a